

Uluslararası Sosyal
Bilimler Akademisi
Dergisi (USBAD)

International Journal of
Social Sciences
Academy (IJSA)

Yıl 8, Year 8, Sayı 24, Issue 24, Aralık 2026, December 2026

e issn: 2687-2641

Özgünlük kontrolü

Authenticity process

DOI: 10.47994/usbad.1939591

Makale türü: Araştırma
makalesi

Article type: Research
article

Geliş tarihi 28.04.2026

Submitted date

Kabul tarihi 30.07.2026

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 20.12.2026

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Terzi, İ. (2026). Kadın, Doğa ve Teknoloji: Ekofeminizm ve Xenofeminizm Arasında Bir Diyalektik. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi / International Journal of Social Sciences Academy*, 8(24), 1216-1245.

KADIN, DOĞA VE TEKNOLOJİ: EKOFEİMİZM VE XENOFEMEİMİZM ARASINDA BİR DİYALEKTİK¹

İrem TERZİ²

Öz

“Kadın” kavramı yalnızca biyolojik bir cinsiyeti ifade etmemekte, tarihsel olarak kadınlığa yüklenen toplumsal roller ve ataerkil anlamlarla birlikte şekillenmektedir. Feminizm, kadınların maruz kaldığı eşitsizlikleri ve bu eşitsizlikleri üreten toplumsal yapıları sorgulayan farklı düşünsel yaklaşımları bünyesinde barındırmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde kadınların farklı coğrafyalarda ve farklı toplumsal koşullarda yürüttükleri hak mücadeleleri, feminist düşüncenin de çeşitlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda farklı dönemlerde farklı kuramsal temeller üzerine birçok feminist yaklaşım gelişmiştir. Ekofeminizm ve xenofeminizm; kadın, doğa ve teknoloji ilişkisinin farklı boyutlarını görünür kılan iki önemli yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın, doğa ve teknoloji arasındaki ilişkinin hangi düşünsel

¹Bu makale, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Felsefe Bölümü’nde hazırlanan lisans tezinden üretilmiştir.

²Lisans Mezunu, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü, E-posta: irem.terzii8@gmail.com , Orcid No: 0009-0009-8259-7325

temellere sahip olduğu ve bu ilişkinin ekofeminizm ile xenofeminizm tarafından nasıl yorumlandığı bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı; kadın, doğa ve teknoloji arasındaki ilişkinin doğal, sabit ve verili bir yapı olmadığını ekofeminizm ve xenofeminizm üzerinden incelemektir. Bu doğrultuda iki yaklaşımın kesiştikleri ve ayrıştıkları noktalar incelenecektir. Ancak çalışma kapsamında çevre etiği ve teknoloji felsefesinin tarihsel gelişimi ayrıntılı biçimde ele alınmayacak, bu alanlara yalnızca araştırmanın kapsamı doğrultusunda değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Ekofeminizm, Xenofeminizm, Ekoloji, Doğa, Teknoloji

Women, Nature and Technology: A Dialectic Between Ecofeminism and Xenofeminism

Abstract

The concept of “woman” does not merely refer to a biological sex; it has also been shaped historically through the social roles and patriarchal meanings attributed to womanhood. Likewise, feminism encompasses diverse schools of thought that question the inequalities experienced by women and the social structures that produce these inequalities. Throughout history, women’s struggles for rights across different geographical regions and under varying social conditions have provided the foundation for the diversification of feminist thought. Accordingly, numerous feminist approaches have been developed in different periods and on the basis of different theoretical frameworks. The main aim of this study is to examine, through ecofeminism and xenofeminism, the relationship between women, nature, and technology, arguing that this relationship is not natural, fixed, or given. In this context, the points of convergence and divergence between these two approaches will be evaluated in order to discuss whether the relationship between them can be interpreted not as one of absolute opposition but rather as a field of dialectical tension. However, within the scope of this study, the historical development of environmental ethics and the philosophy of technology will not be examined in detail; these fields will be addressed only insofar as they are relevant to the scope of the research.

Keywords: Feminism, Ecofeminism, Xenofeminism, Ecology, Nature, Technology

1. GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler, bir yandan insan yaşamını kolaylaştıran yeni imkânlar sunarken, diğer yandan mevcut toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretebildiği ya da derinleştirebildiği yönünde eleştiriler de almaktadır. Bu nedenle teknoloji etik, politik ve toplumsal sonuçlarıyla birlikte değerlendirilen bir tartışma alanı hâline gelmektedir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemenin hangi amaçlarla kullanıldığı, kimlerin yararına işlediği ve hangi yaşam biçimlerini görünür ya da görünmez kıldığı soruları da bu tartışmaların önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu nedenle teknoloji, doğa ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki, feminist düşüncenin üzerinde durduğu konulardan biri olmuştur. Kadınların tarihsel olarak doğa ve beden ile ilişkilendirilmesi, doğanın ise denetlenmesi, dönüştürülmesi ve kullanılabilir bir alan olarak görülmesi, feminist düşünce içinde farklı biçimlerde ele alınmıştır. Bu noktada özellikle ekofeminizm ve xenofeminizm, kadın, doğa ve teknoloji ilişkisini farklı kuramsal çerçeveler üzerinden yeniden yorumlayan iki önemli yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

Ekofeminizm, kadınlara ve doğaya yönelik tahakküm biçimleri arasında yapısal benzerlikler kurarak modern dünyanın ilerleme, kalkınma ve egemenlik anlayışını eleştirmektedir. Xenofeminizm ise teknolojiyi yalnızca tahakkümün aracı olarak değil, toplumsal eşitsizliklerin dönüştürülmesinde kullanılabilecek bir imkân olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle iki yaklaşım, aynı sorunlara farklı çözüm önerileri getirmektedir.

Bu çalışma kapsamında öncelikle feminizmin tarihsel gelişimine kısaca değinilecek; ardından Val Plumwood (1939–2008), Vandana Shiva (1952–) ve Maria Mies'in (1931–2023) yaklaşımları üzerinden ekofeminist düşünce ele alınacaktır. Devamında Laboria Cuboniks kolektifinin metni ve Helen Hester (1983–) merkezde olacak şekilde

xenofeminizm incelenecek, bu süreçte Donna Haraway'ın (1944—) katkılarında da yararlanılacaktır. Son bölümde ise üreme teknolojileri, iki yaklaşım arasındaki kuramsal gerilimin en görünür olduğu tartışma alanlarından biri olarak değerlendirilecektir. Böylece kadın, doğa ve teknoloji ilişkisine dair yürütülen güncel tartışmalara, ekofeminizm ile xenofeminizm arasındaki ilişkinin mutlak bir karşıtlık yerine, birbirlerinin sınırlarını görünür kılan diyalektik bir gerilim olarak okunabileceğine yönelik bir katkı sunulması amaçlanmaktadır.

2. BULGULAR

2.1. Feminizmin Tarihsel Kökeni ve Gelişimi

Kadınların cinsiyet eşitsizliğine yönelik mücadelesi 18. yüzyıl ile ivme kazanmıştır. Mary Wollstonecraft'ın (1759—1797) 1792 yılında yayımlanan *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi* eseri birinci feminist dalga'nın öncü metinlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Taş, 2016, s. 167). Birinci feminist dalga daha çok eğitim hakkı ile siyasi ve hukuki haklar üzerinde durmuştur. İkinci feminist dalgada kamusal/özel ayırımına değinilmiştir ve toplumsal ataerkil yapı üzerine söylemler ortaya çıkmıştır. İkinci feminist dalga Simone de Beauvoir'ın (1908—1986) 1949 yılında yayımlanan *İkinci Cinsiyet* kitabındaki “Kadın doğulmaz, kadın olunur” (Beauvoir, 2019, s. 13) sözü üzerine şekillenmiş ve kişisel olanın politik olduğu düşüncesi vurgulanmıştır (Özdemir & Aydemir, 2019, s. 263). Üçüncü feminist dalgada, kadınlar üzerine olan genelleyici söylemlere karşı çıkmıştır. Bu dönemde indirgemeci bir yaklaşımdan uzaklaşılarak kadın mücadelesi genişletilmek istenmiştir (Taş, 2016, s. 171). Teknolojik ilerlemeler ile internet ve sosyal medyanın hayatımıza dahil olması toplumsal etkilerini de beraberinde getirmiştir ve böylelikle dördüncü dalga feminist hareketler de şekillenmeye başlamıştır (Özdemir & Aydemir, 2019, s. 264). Farklı dönemlerde farklı konuları merkeze alan söylemler ortaya çıksa da feminizm gerek sosyal gerek politik yönü olması bakımından birçok kuramsal kesişimi de bünyesinde barındırmaktadır.

Bu çalışmanın konusu olan ekofeminizmin, ikinci feminist dalğanın sonları ve üçüncü feminist dalğanın başlarında şekillendiği söylenebilir. “Ekofeminizm” kavramının ilk kullanımı 1974’te Françoise d’Eaubonne’un (1920—2005) *Le Féminisme ou la Mort* (Ya Feminizm Ya Ölüm) eserinde geçmektedir (Tong & Botts, 2021, s. 311). 1990’lar ile birlikte Karen J. Warren (1947—2020), Carolyn Merchant (1936—), Val Plumwood, Vandana Shiva ve Maria Mies gibi isimlerin katkılarıyla ekofeminizmde ivme yaşanmıştır. Ekofeminizm, kadın ve doğa ilişkisinin farklı noktalardan ele alınmasıyla çeşitlenmiştir. Liberal ekofeminizm, kültürel ekofeminizm, sosyalist ekofeminizm, marksist ekofeminizm ve radikal ekofeminizm gibi yaklaşımlar ile ekofeminizm genişlemiştir. Sonraki bölümde Maria Mies ve Vandana Shiva’nın yaklaşımı ile Val Plumwood’un eleştirel tutumu çerçevesinde ekofeminist düşünce incelenecektir.

2.2. Ekofeminizm

Feminizm, kadınların maruz kaldığı eşitsizliklerin nedenleri ile bu eşitsizlikleri üreten toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel yapıları anlamaya çalışan farklı kuramsal yaklaşımları bünyesinde barındırmaktadır. Ekofeminizm de bu tartışmaların bir uzantısı olarak, kadınların ezilmesi ile doğanın sömürülmesi arasında yapısal bir ilişki bulunduğunu ileri sürmektedir. Ancak ekofeminizm, kendi içinde de farklı kuramsal yönelimleri barındıran bir düşünce geleneğidir. Bu nedenle tek ve homojen bir yaklaşım olarak değerlendirilmesi güçtür. Özellikle kültürel ekofeminizm ile sosyal ekofeminizm, kadın ile doğa arasındaki ilişkiyi farklı noktalardan ele almaktadır. Kültürel ekofeminizm bu ilişkiyi daha çok kadınlar ve doğa arasındaki bir bağ üzerinden açıklarken, sosyal ekofeminizm söz konusu ilişkiyi tarihsel, toplumsal ve politik süreçler çerçevesinde ele almaktadır. Aynı zamanda sosyal ekofeminizm ile kültürel ekofeminizm arasındaki ayrımın kesin sınırlarla yapılması güçtür. Vandana Shiva’nın yaklaşımı, kapitalizm, kalkınma ve sömürgecilik eleştirileri nedeniyle sosyal ekofeminist literatürle ilişkilendirilebilmekle birlikte, kadın ve doğa ilişkisine yönelik

bazı vurguları nedeniyle kültürel ekofeminizm ile de ortak noktalar taşımaktadır. Bu durum, ekofeminizmin farklı düşünsel yönelimlerden beslenen çok katmanlı bir yaklaşım olduğunu göstermektedir. Bu nedenle çalışmada, ekofeminizmin farklı yönlerini görünür kılabilmek amacıyla Val Plumwood, Vandana Shiva ve Maria Mies'in yaklaşımlarına odaklanılmaktadır.

Ekofeminist düşüncenin temel tartışma alanlarından biri, kadın ve doğa üzerindeki tahakkümü mümkün kılan düşünsel yapıların nasıl kurulduğudur. Bu çerçevede ekofeminizm, kadınların tahakküm altına alınması ile doğanın sömürülmesi arasında ortak bir patriyarkal sistemin bulunduğunu ileri sürerek kadın ve doğa arasındaki yapısal ilişkiyi görünür kılmaktadır.

Plumwood bu sorunu zihin/beden, erkek/kadın ve akıl/doğa gibi ikicilikler üzerinden ele almaktadır. Bu görüşe göre ikicilikler sadece farklılığa dair bir ayrım belirtmemekte, aynı zamanda hiyerarşik bir alt-üst ilişkisi kurmaktadır. Bu noktada Plumwood “ikililik” yerine, hiyerarşik yapı içeren dualizm anlamındaki “ikicilik” kavramının kullanılmasını daha yerinde bulmaktadır (Plumwood, 2023, s. 72). Plumwood’a göre zihin, erkek ve akıl bir tarafta üstün ve belirleyici konumda yer alırken; beden, kadın ve doğa öteki tarafta denetlenabilir ve yönetilebilir olarak konumlandırılmaktadır. Plumwood’a göre bu ikicilikler; dışlama, kontrol, sömürü ve tahakküm ilişkilerinin meşrulaştırılmasına alan açmaktadır.

Plumwood, ikiciliğin nasıl üretildiğini beş temel aşamada analiz etmektedir: arka plana itme, radikal dışlama, kendine katma, araçsallaştırma ve klişeleştirme (Plumwood, 2023, s. 73-81). Plumwood’un bu analizi ikicilik ve tahakküm ilişkilerinin nasıl kurulduğunu sistematik biçimde ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Kadınların ev içi bakım emeğinin ya da tarımsal üretime katkılarının yararlanılan ama değersizleştirilen bir emek olarak görülmesi, Plumwood’un “arka plana itme” olarak adlandırdığı mekanizmaya örnek oluşturmaktadır. Bu aşamada kadının emeği, önemli olmayan bir iş olarak konumlandırılıp görmezden gelinerek arka plana

atılmaktadır. Değersiz işi yapan olarak konumlandırılan kadının, bulunduğu alan ile birlikte dışlanması ile radikal dışlama yapılmaktadır.

Plumwood'a göre, bir grubun doğası gereği aşağı veya itaatkâr olduğunun iddia edilmesi, tahakkümün meşrulaştırılması için bizzat efendinin perspektifinden kurulan kurgusal bir zemindir (Plumwood, 2023, s. 71-72). Tahakküm kuran özne, kendisini "öteki" olarak konumlandığı gruplardan keskin biçimde ayırarak bu hiyerarşiyi doğal ve değişmez bir gerçeklik gibi sunmaktadır. Böylelikle arka plana itme ve radikal dışlama ile ikiciliğin tahakküm aracı olarak kullanılmasının zemini de kurulmuş olur.

Plumwood'un belirttiği diğer aşamada ise kadın sağladığı hizmet ile tanımlanmaktadır. Sağladığı fayda ile eşleştirilen kadın, "kendine katma" ile beraber yaptığı işle ilişkilendirilir, yaptığı iş de tahakküm eden ile ilişkilidir. Kadının, tahakküm edene göre tanımlanmasıyla kurulan hiyerarşik ilişki doğal ve meşru kabul edilmeye başlanmaktadır.

Araçsallaştırma ve sistemin klişeleştirilmesi kurulan sistemin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kadının, tahakküm edenin amaçlarına göre tanımlanıp bir araç olarak konumlandırılmasıyla araçsallaştırma, toplumda bu görüş normalleşip ikicilik ve tahakkümün sürdürülmesiyle klişeleştirilme gerçekleşmektedir (Plumwood, 2023, s. 80).

Ekofeminist yaklaşıma göre, doğa ve akıl arasındaki ikicilik de benzer tahakküm ilişkileri üzerinden okunmaktadır. Bu perspektifte göre modern bilim anlayışının gelişimiyle birlikte doğaya yönelik bilgi üretimi, doğayı anlama kadar onu denetleme ve dönüştürme ile de ilişkilidir. Bu bağlamda Francis Bacon'ın (1561–1626) modern bilime ilişkin yaklaşımı, ekofeminist eleştiriler açısından önemli bir tartışma noktası oluşturmaktadır.

Bacon hedefini şu sözlerle dile getirmektedir: "Vakfımızın amacı, olan biten şeylerin nedenleri ve bilinmeyen yönleri hakkında bilgi edinmek, mümkün olan her şeye müdahil olabilmek için insanın egemenliğinin sınırlarını genişletmektir" (Bacon, 2004, s. 80). Bu çerçevede ekofeminist düşünürler, bilginin güç ile ilişkilendirilmesiyle doğanın, müdahale

edilebilen, dönüştürülebilen ve yönetilebilen bir nesne olarak kavrandığını ileri sürmektedir. Merchant'a göre bu yaklaşım, doğanın deneyler yoluyla kontrol altına alınmasını meşrulaştırarak sömürünün düşünsel zeminlerinden birini oluşturmaktadır (Merchant, 2022, s. 250).

Shiva ve Mies de benzer biçimde, kadınların emeğinin arka plana atılması ile doğanın sömürülmesi arasında paralel düşünsel süreçler bulunduğunu savunmaktadır. Shiva ve Mies'e göre sınırları aşma, büyüme ve egemen olma idealleri, sömürüyü meşrulaştıran ideolojik anlatılar üretmektedir. Bu nedenle Shiva ve Mies, sınırsız büyüme anlayışının kaçınılmaz olarak bazı insanların, toplulukların ve coğrafyaların kaynaklarının sömürülmesine dayandığını savunmaktadır (Shiva & Mies, 2018, s. 19). Bu yaklaşım, ilerleme ve kalkınma söylemlerinin tarafsız olmadığını, belirli politik ve ekonomik çıkarlarla ilişkili olarak şekillenebileceğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte, ilerleme ve teknolojik gelişmenin her durumda sömürüyle özdeşleştirilip özdeşleştirilemeyeceği ekofeminizm içinde de tartışmaya açık bir konudur.

Bu perspektiften bakıldığında, sömürüye dayalı bir dünya düzeninde gerçek anlamda eşitlikten söz etmek mümkün değildir. Shiva ve Mies'e göre bazı yaşamlar ve bazı topluluklar diğerlerinden daha değerli kabul edilmekte, "ulusal çıkar" söylemi ise çoğu zaman toplumun tamamının değil, belirli güç odaklarının çıkarlarını temsil etmektedir (Shiva & Mies, 2018, s. 54-135). Bu yaklaşım, kalkınma anlayışına yönelik eleştirilerde de kendisini göstermektedir. Shiva ve Mies'e göre hâkim kalkınma modeli, halkın refahı ya da ekolojik sürdürülebilirlikten ziyade ekonomik büyüme göstergelerini öncelemektedir (Shiva & Mies, 2018, s. 140). Shiva'ya göre "geri kalmışlık" da çoğu zaman Batılı kalkınma ölçütleri üzerinden tanımlanmaktadır. Örneğin yerel olarak üretilen gıdaların tüketilmesi ya da inşaatlarda beton yerine yerel ve ekolojik koşullara uygun malzemelerin kullanılması, bu bakış açısı içerisinde çoğu zaman yoksulluğun göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Shiva & Mies, 2018, s. 142). Ekofeminist perspektif, piyasa merkezli kalkınma anlayışını sorgulayarak, tüketim alışkanlıklarının ve yaşam biçimlerinin tek bir

ilerleme ölçütü üzerinden değerlendirilmesine eleştirel yaklaşmaktadır. Bu yönüyle ekofeminizm, yerel üretim pratiklerini yoksulluğun değil, alternatif bir yaşam anlayışının parçası olarak değerlendirmektedir.

Tüketim kültürü de ekofeminist düşünürlere göre yalnızca bireysel tercihlerle açıklanabilecek bir olgu değildir. Doğanın, korunması gereken ortak bir yaşam alanı yerine ekonomik büyüme doğrultusunda dönüştürülebilecek ve yönetilebilecek bir kaynak olarak konumlandırılması, tüketim pratiklerinin de bu anlayış doğrultusunda şekillenmesine zemin hazırlamaktadır. Ekofeminist yaklaşıma göre, bilginin güç ile özdeşleştirilmesi doğaya yönelik müdahaleyi meşrulaştırırken, ilerleme ve kalkınma söylemleri de bu müdahaleleri haklı gösteren ideolojik bir çerçeve sunabilmektedir. Shiva ve Mies, bu eleştirilerini özellikle nükleer teknolojiler üzerinden somutlaştırmaktadır. Shiva ve Mies'e göre Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları, bilimsel bilginin insan yaşamını korumaktan çok askerî ve politik amaçlarla kullanılmasının en çarpıcı örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle atom bombasının geliştirilmesi ve kullanılma biçimi, ilerleme söyleminin etik sınırlarını tartışmaya açmaktadır.

Shiva ve Mies, atom bombasını geliştiren bilim insanlarının "Minik Oğlan" ve "Şişman Adam" adlandırmalarını kullanmalarını, bombaları "bebekleri" gibi sahiplenmelerini yansıtan sembolik bir örnek olarak değerlendirmektedir (Shiva & Mies, 2018, s. 29). Etik sorumluluktan uzaklaştıran bu dilsel ifadeler, yıkımı masumlaştırarak militarizmi oyunlaştırmaktadır. Shiva ve Mies'e göre modern bilimin ve teknolojinin ilerleme, refah ve büyüme vaatleri çoğu zaman belirli güç odaklarına fayda sağlarken, insan yaşamını kimi durumlarda gözden çıkarılabilir bir "zayıf" olarak değerlendirebilmektedir. Benzer diğer örnekler ise 1984 Bhopal ve 1986 Çernobil felaketleridir. Japonya da dâhil olmak üzere ülkeler, yaşanan felaketlerden sonra dahi nükleer enerjiye ilişkin politikalarını tamamen terk etmemiş ve daha güvenli santraller kurulacağı yönündeki söylemlerini sürdürmüşlerdir (Shiva & Mies, 2018, 31). Ekofeminist yaklaşıma göre, doğaya, hayvanlara ve insanlara ağır

zararlar veren bu tür felaketler, bilginin güçle özdeşleştirildiği modern anlayışın etik sınırlarını görünür kılmaktadır. Bu çerçevede, kimin yaşamının korunmaya değer görüldüğü ve kimin gözden çıkarılabilir kabul edildiği sorusu da tartışmaya açılmaktadır.

Plumwood'a göre, insanı merkeze alan etik yaklaşımlar doğayı ve insan dışındaki canlıları çoğu zaman etik topluluğun dışında bırakmaktadır. Bu durum, doğanın yalnızca insan amaçlarına hizmet eden edilgen bir kaynak olarak görülmesini kolaylaştırmakta ve insan ile doğa arasındaki tahakküm ilişkisini yeniden üretmektedir (Plumwood, 2023, s. 231). Dolayısıyla sorun yalnızca teknolojinin varlığı değil, teknolojiyi yönlendiren insan merkezci ve tahakkümcü düşünme biçimidir. Bu nedenle ekofeminist perspektif, insanı etik alanın tek öznesi olarak gören anlayışların sınırlarını sorgulayarak insan ile doğa arasında karşılıklı bağlılığa dayanan bir ilişki önermektedir. Ekofeminizm, sürdürülebilir bir dünya tahayyülünü özen, karşılıklı sorumluluk ve birlikte yaşam ilkeleri üzerine kurmaktadır. Plumwood'un "etkileşim dansı" kavramı da insan ile yeryüzünün diğer varlıkları arasındaki ilişkinin tek yönlü bir tahakkümden ibaret olmadığını, karşılıklı etkileşim, dönüşüm ve birlikte var olma imkânını ifade etmektedir (Plumwood, 2023, s. 225). Bu yaklaşım, insanın doğa üzerindeki mutlak egemenliği fikri yerine karşılıklı bağlılık ve etik sorumluluk anlayışını öne çıkarmaktadır.

Bu bölümde ekofeminist düşünce, Plumwood, Shiva ve Mies'in çalışmaları üzerinden incelenmiştir. Tartışmanın merkezinde modern bilim, ilerleme ve kalkınma söylemlerinin doğa ve kadın üzerindeki tahakkümü nasıl meşrulaştırdığı sorusu yer almaktadır. Buna karşılık ekofeminizm, insan ile doğa arasındaki ilişkinin karşılıklı bağlılık, etik sorumluluk ve birlikte yaşam ilkeleri doğrultusunda yeniden kurulmasını önermektedir. Modern teknoloji ve ilerleme anlayışına yönelik bir eleştiri de sunmaktadır. Chris J. Cuomo'ya göre, çevresel tahribatın hangi söylemler aracılığıyla meşrulaştırıldığı ve belirli toplulukların neden çevresel risklere daha fazla maruz kaldığı gibi sorular ekofeminist perspektif tarafından ele alınan sorulardır (Ottuh, 2020, s. 170). Böylece çevre sorunları yalnızca ekolojik bir mesele olarak

değil, aynı zamanda toplumsal adalet, iktidar ve eşitsizlik ilişkileriyle birlikte ele alınmaktadır.

Bununla birlikte, teknolojinin zorunlu olarak tahakküm ürettiği varsayımı feminist düşünce içinde ortak kabul gören bir yaklaşım değildir. Özellikle xenofeminizm, teknolojiyi dönüştürülebilir bir alan olarak değerlendirerek ekofeminizmden farklı bir çizgide konumlanmaktadır. Dolayısıyla kadın, doğa ve teknoloji ilişkisi feminist düşünce içinde tek yönlü bir tartışma olmaktan ziyade farklı çözüm önerilerinin karşı karşıya geldiği üretken bir gerilim alanı oluşturmaktadır. Bir sonraki bölümde bu gerilim, Laboria Cuboniks ve Helen Hester'in çalışmaları merkeze alınarak xenofeminizm üzerinden incelenecektir. Haraway'in katkıları da bu tartışmanın düşünsel arka planı içerisinde değerlendirilecektir.

2.3. Xenofeminizm

Ekofeminizm, modern bilim ve teknolojiye yönelttiği eleştirel yaklaşımıyla dikkat çekerken çözümü, doğaya daha fazla müdahale etmekte değil, insan ile doğa arasında kurulan tahakküm ilişkisini etik ve politik açıdan yeniden düşünmekte aramaktadır. Buna karşılık feminist düşünce içerisinde teknolojiye daha olumlu yaklaşan farklı kuramsal yönelimler de gelişmiştir. Özellikle dijital teknolojilerin gelişmesiyle beraber teknoloji, yalnızca baskı üreten bir araç olarak değil, toplumsal eşitsizliklerin dönüştürülmesinde kullanılabilecek bir imkân olarak da tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların güncel örneklerinden biri olan xenofeminizm, 2015 yılında Laboria Cuboniks kolektifi tarafından yayımlanan “Xenofeminist Manifesto” ile kuramsal çerçevesini ortaya koymuştur. Xenofeminizm, toplumsal cinsiyet, sınıf ve diğer eşitsizlik biçimlerine karşı teknolojinin dönüştürücü potansiyeli olduğunu savunmaktadır. Bu bakış açısıyla çözümü teknolojiyi reddetmekte değil, onu eleştirel biçimde dönüştürerek özgürleştirici amaçlarla yeniden işlevlendirmekte aramaktadır. Bununla birlikte bu yaklaşım, düşünsel arka planını büyük ölçüde siberfeminist tartışmalardan ve özellikle

Donna Haraway'ın açtığı kuramsal zeminden almaktadır. Bu nedenle xenofeminizmi ele almadan önce siberfeminizmin temel yaklaşımına kısaca değinmek gerekmektedir.

Siberfeminizm, internetin ve dijital iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte gelişen feminist bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Siberfeminizm, sanal dünyanın fiziksel yaşamdan kopuk bir gerçeklik oluşturmadığını, aksine gündelik hayatta var olan toplumsal cinsiyet kalıplarının, güç ilişkilerinin ve eşitsizliklerin dijital ortamlarda da yeniden üretilebildiğini savunmaktadır. Bu nedenle yalnızca dijital teknolojilerin sunduğu olanaklarla ilgilenmemekte, aynı zamanda bu teknolojilerin hangi önyargıları yeniden ürettiğini görünür kılmayı ve bunların nasıl dönüştürülebileceğini tartışmaktadır (Aydemir, 2021, s. 26). Yapay zekâ sistemleri de bu yeniden üretimin görülebildiği alanlardan biridir. Çünkü bu sistemler, büyük ölçüde geçmiş ve mevcut insan verileriyle eğitildikleri için, toplumsal önyargıları ve cinsiyet kalıplarını da öğrenebilmekte ve yeniden üretebilmektedir. Uzun yıllar boyunca Google Çeviri'nin "o doktor" ifadesini erkek, "o hemşire" ifadesini ise kadın zamiriyle çevirmesi, bu durumun dikkat çekici örneklerinden biri olarak gösterilmektedir (Aydemir, 2021, s. 99). Benzer biçimde robot tasarımlarında da toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden üretilebildiği görülmektedir. "Kadınısı" ve "erkeksi" özelliklerle tasarlanan robotlar, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden dolaşıma sokabilmekte ve bu rollerin doğal ya da olağan olduğu izlenimini güçlendirebilmektedir (Aydemir, 2021, s. 93). Duygu Aydemir'in verdiği dikkat çekici örneklerden biri, Arçelik'in reklamlarında kullanılan Çelik ve Çeliktaz karakterleridir. Reklamlarda Çeliktaz'ın çoğunlukla mutfak ve ev işleriyle, Çelik'in ise ev dışındaki faaliyetlerle ilişkilendirilmesi, dijital ve teknolojik temsillerde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yeniden üretilebildiğini göstermektedir (Aydemir, 2021, s. 100). Siberfeminizmin ortaya koyduğu bu tablo teknolojinin cinsiyetçi kodları ve eşitsizlikleri yeniden dolaşıma sokabildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Tam da bu noktada xenofeminizm daha müdahaleci ve dönüştürücü bir hat öneren bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır.

Xenofeminizm, teknolojiyi yalnızca eşitsizlik üreten bir alan olarak analiz etmemekte, aynı zamanda onun dönüştürülebilir bir alan olduğunu da savunmaktadır. Xenofeminizm, teknolojinin özünde iyi ya da kötü, özgürleştirici ya da baskıcı olmadığını, aksine içinde bulunduğu toplumsal, politik ve ekonomik ilişkiler doğrultusunda şekillendiğini kabul ederek hareket etmektedir. Teknoloji, bu anlamda sabit değildir, müdahale edilebilir, yeniden yönlendirilebilir ve farklı amaçlarla yeniden işlevlendirilebilir bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Burada teknolojinin reddedilmesi yerine dönüştürülmesi gerektiği fikri vardır. Teknolojiyi dışarıdan eleştirmek yerine sistemin içine girerek işleyişine müdahale etme fikri, xenofeminizmin temel yaklaşımını oluşturmaktadır.

Müdahale fikri "hackleme" kavramı ile ifade edilmektedir. Burada kastedilen, mevcut sistemleri tamamen reddetmek değil; onların işleyişine müdahale ederek yeniden düzenlemek ve farklı amaçlar doğrultusunda yeniden işlevlendirmektir. Xenofeminizme göre, teknolojik sistemlere daha fazla veri, farklı deneyimler ve alternatif bakış açıları dâhil edildiğinde, doğal ya da değişmez gibi görünen yapıların yeniden düzenlenebilir olduğu görünür hâle gelmektedir. Xenofeminizm bu düşünceden hareketle, toplumsal olarak sabit kabul edilen birçok yapının dönüştürülebileceğini savunmaktadır.

Bu yaklaşımın merkezinde yer alan "xeno" kavramı ise yabancı, tuhaf ve alışılmadık olan gibi anlamlara işaret etmektedir (Konior, 2019, s. 235). Ancak aynı zamanda "xeno" kavramı literatürde tartışmalara da konu olmuştur. Xenofeminizmde kullanılan "yabancı" kavramı, Karl Marx'ın (1818–1883) yabancılaşma kavramından esinlenen yönler taşımakla birlikte onunla özdeş değildir. Ancak bu kavramın tam olarak kimi ifade ettiği, hangi toplumsal deneyimleri kapsadığı ve farklı sömürü biçimlerini ortak bir "yabancılık" deneyimi altında nasıl bir araya getirdiği yeterince açık değildir. Ortak bir politik zemin oluşturulmak amaçlansa da bu ortaklığın hangi toplumsal ve siyasal mekanizmalar üzerinden kurulacağı ve farklı eşitsizlik deneyimlerinin bu çerçevede nasıl açıklanacağı belirsiz kalmaktadır (Goh, 2019). Bu nedenle "yabancı" kavramının farklı biçimlerde yorumlanmaya açık olması,

xenofeminizmin temel kavramlarından birine yönelik önemli bir tartışma oluşturmaktadır.

Bu kavramsal çerçeve, xenofeminizmin doğa anlayışına da yansımaktadır. Xenofeminizm, sabit, kalıcı ve verili olduğu düşünülen kategorileri sorgulayarak "doğa karşıtı" bir konum almaktadır (Laboria Cuboniks, 2015, s. 0x01). Buradaki "doğa karşıtlığı", doğanın fiziksel olarak yok sayılması anlamına gelmemektedir. Doğal olduğu varsayılan birçok olgu, değişmez bir referans noktası olarak değil, gerektiğinde dönüştürülebilecek tarihsel ve toplumsal yapılar olarak ele alınmaktadır.

Doğal olanın dönüştürülebileceği fikri, xenofeminizmin teknolojiye yüklediği rolle de yakından ilişkilidir. Hester'e göre internet, gündelik yaşamın sürdürülmesi ve hayatta kalabilme açısından giderek daha önemli bir hâle gelmektedir (Hester, 2018, s. 93). Bu durum gündelik yaşamla doğrudan ilişkilidir. Örneğin doğal afetler sırasında iletişim kurabilmek büyük ölçüde teknolojik altyapılara ve bu teknolojileri kullanabilmeye bağlıdır. Bu nedenle teknolojiye erişim, yaşamı sürdürebilme açısından da önemli bir eşitsizlik alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Xenofeminizm, bu eşitsizliğin azaltılabilmesi için teknolojinin daha erişilebilir, daha ucuz ve daha kapsayıcı olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bilgiye erişimin yaygınlaştırılması, açık kaynak uygulamalarının desteklenmesi, teknik araçlara eşit erişim sağlanması ve kapalı sistemlerin aşılması bu yaklaşımın temel önerileri arasında yer almaktadır (Hester, 2018, s. 84-150).

Bununla birlikte teknoloji yalnızca teknik bir araç olarak ele alınmamaktadır. Teknolojik sistemler aynı zamanda belirli ekonomik, politik ve ideolojik ilişkiler içinde üretilmekte ve bu ilişkilerden bağımsız işlememektedir. Neil Postman'ın (1931–2003) da dikkat çektiği üzere, teknolojik sistemler çoğu zaman dikkatimizi kendi işleyişlerini sorgulamaktan uzaklaştırarak onlara hayranlık duymaya yöneltebilmektedir (Postman, 2006, s. 111). Bu nedenle teknolojinin kimler tarafından üretildiği, kimlerin erişimine açık olduğu ve hangi amaçlarla kullanıldığı soruları da önem kazanmaktadır. İnternet içeriklerinin belirli şirketler tarafından yönlendirilebilmesi ya da

manipüle edilebilmesi de bu tartışmanın güncel örneklerinden biridir (Akici Tayanc, 2022, s. 68-69). Hester de teknolojik ürünlerin eleştirel bir farkındalıkla kullanılması gerektiğini özellikle vurgulamaktadır (Hester, 2018, 78). Bu yaklaşım, teknolojik sistemlerin belirli şirketler, finansörler ya da güç odakları tarafından şekillendirilebildiğini kabul etmektedir.

İnsan, doğa ve teknoloji arasındaki ilişkinin kurulabilir ve dolayısıyla değiştirilebilir olduğuna dikkat çeken Haraway de bu noktada xenofeminizm ile örtüşen bir görüştedir. Bu bağlamda Haraway sorumluluk meselesini daha belirgin olarak ele almaktadır. Haraway'e göre insan, doğa ve teknoloji arasındaki sınırlar verili ya da doğal değildir, tarihsel olarak kurulurlar. Bu sınırların nasıl çizileceği, korunacağı ya da dönüştürüleceği ise insanın etik sorumluluğundadır (Haraway, 2010, s. 72).

Haraway'ın “konumlanmış bilgi” anlayışı, bilginin tarafsız ve mutlak olmadığını aksine belirli tarihsel, toplumsal ve politik konumlar içinde üretildiğini vurgulamaktadır. Her bilgi üretimi aynı zamanda bir konumlanma ve dolayısıyla bir sorumluluk anlamına gelmektedir. Bilginin hangi konumdan üretildiği, kimler tarafından üretildiği ve hangi amaçlara hizmet ettiği sorusu bu yaklaşımın merkezinde yer almaktadır.

Haraway, kendisini tarafsız ve evrensel olarak sunan ya da kendi konumunu görünmez kılan bilginin, sorumluluğu da ortadan kaldıran bir yapıya dönüştüğüne değinmektedir (Haraway, 2010, s. 104). Bilginin sonuçlarına dair sorumluluk almamak hesap verilebilirliği ortadan kaldırma riski taşımaktadır. Haraway'e göre teknoloji ve bilim alanında üretilen bilgi doğrudan toplum ile ilişkide olduğundan, bu alanlarda sorumluluk üstlenmek gerekmektedir. Bilgi üretiminin konumlu olduğunu kabul etmek, bu bilginin hangi etkileri doğurduğunu görmek ve bu etkiler karşısında hesap verebilir olmak anlamına gelmektedir. Xenofeminizm bu noktada dolaşımdaki bilginin dönüştürülebileceğini, yeniden işlevlendirilebileceğini ve özgürleştirici amaçlarla kullanılabileceğini savunmaktadır.

Hester, xenofeminist yaklaşımın pratikte nasıl karşılık bulabileceğini göstermek için, 1970'lerde feminist bir amaçla geliştirilen Del-Em aracını xenofeminizmin somut bir örneği olarak ele almaktadır. Hester'e göre Del-Em, teknolojinin eleştirel, kolektif ve dönüştürücü biçimde kullanılabileceğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Del-Em'in xenofeminizm açısından neden önemli olduğunu anlayabilmek için öncelikle bu aracın ne olduğuna kısaca değinmek gerekmektedir. Menstrüel ekstraksiyon, adet kanının çekilmesi yoluyla erken gebeliğin sonlandırılmasına imkân tanıyan ve kadınların kendi bedenleri üzerinde daha doğrudan söz sahibi olabilmesini amaçlayan bir tekniktir. Del-Em ise bu tekniğin uygulanmasında kullanılan, görece basit, erişilebilir ve "kendin yap" (DIY) pratikleriyle ilişkilendirilen bir araçtır.

Hester, Del-Em teknolojisini; kapı bekçilerini aşması, mevcut araçları yeniden işlevlendirmesi, farklı ölçeklere uyarlanabilmesi ve farklı deneyimleri kapsayacak biçimde paylaşılabilmesi nedeniyle xenofeminizm ile ilişkili görmektedir (Hester, 2018, s. 78-79). Bu özelliklerin xenofeminist yaklaşım açısından neden önemli olduğunu daha iyi anlayabilmek için her birini ayrı ayrı ele almak gerekmektedir.

İlk önemli nokta, kapı bekçilerinin aşılmasıdır. Xenofeminizm açısından kapı bekçileri; bilgiye, teknolojiye ve sağlık hizmetlerine erişimi sınırlandıran kişi, kurum ve yapıları ifade etmektedir (Hester, 2018, s. 84). Hester'e göre kadınların kendi bedenlerine ilişkin bilgiye ve müdahale araçlarına erişimlerinin tarihsel olarak sınırlandırılmış olması, bu kapı bekçiliğinin en açık örneklerinden biridir. Menstrüel ekstraksiyon ve Del-Em gibi pratikler, tam da bu noktada, kapalı tutulan bir alana alternatif bir giriş yolu açmaktadır. Buradaki amaç, mevcut engelleri görmezden gelmek değil, bu engellerin oluşturduğu sınırları aşacak alternatif erişim yolları geliştirmektir. Kapı bekçilerinin oluşturduğu sınırları aşma çabası, xenofeminizmin "hackleme" olarak tanımladığı, sistemin işleyişine içeriden müdahale etme fikriyle ilişkilidir. Ancak bu müdahalenin pratikte nasıl gerçekleşeceği konusunda literatürde çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Özellikle teknolojik sistemlerin küresel sermaye, devlet politikaları ve bilgi üretim süreçleriyle kurduğu ilişkinin hangi araçlarla

dönüştürülebileceği, xenofeminizmin açıklık getirmesi beklenen noktalardan biri olarak değerlendirilmektedir (Goh, 2019).

İkinci olarak, bu araçlar yeniden işlevlendirilebilir niteliktedir (Hester, 2018, s. 93). Xenofeminizm açısından teknolojik araçlar, kendilerine yüklenen anlamlarla sınırlı değildir. Bir araç, başka amaçlarla, başka toplumsal ihtiyaçlara cevap verecek biçimde yeniden kullanılabilir. Del-Em'in önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü Del-Em, yalnızca tıbbın kontrolünde değildir, kadınların kendi bedenlerine dair bilgi ve müdahale imkanını artıran bir bağlamda kullanılmaktadır. Bu kullanım, aracın kendisine yüklenen anlamın içeriden dönüştürülmesini ifade etmektedir ve xenofeminizm açısından teknolojinin yeniden işlevlendirilebileceğine dair somut bir örnek oluşturmaktadır. Hester'in burada işaret ettiği şey, her teknolojinin kaçınılmaz olarak baskıcı olmadığı ve baskıcı biçimlerde üretilmiş ya da kullanılmış araçların dahi farklı amaçlarla yeniden işlevlendirilebileceğidir. Dolayısıyla xenofeminizm, teknolojiyi söküp takılabilir ve değiştirilebilir olarak görmektedir (Konior, 2019, s. 232).

Üçüncü olarak, bu tür teknolojik müdahalelerin ölçeklenebilir ve yeniden konumlandırılabilir olması gerekmektedir (Hester, 2018, 113). Burada kastedilen, bir pratiğin farklı toplumsal koşullara ve ölçeklere uyarlanabilmesidir. Del-Em pratiği de küçük ölçekli kolektif uygulamalardan daha geniş toplumsal örgütlenmelere kadar farklı bağlamlarda yeniden kurulabilen bir müdahale biçimi sunmaktadır. Bu durum xenofeminizmin sabitlik eleştirisiyle de örtüşmekte ve tutarlı bir yaklaşım oluşturmaktadır.

Dördüncü ve son olarak, bu pratiklerin kesişimsel ve paylaşılabılır olması önem taşımaktadır (Hester, 2018, s. 119). Burada dikkat çekici yönlerden biri, teknolojik müdahalenin homojen bir "kadın deneyimi" üzerinden kurulmamasıdır. Teknolojik araçların ve bilgi biçimlerinin paylaşılabılır olması gerektiği söylenirken farklı coğrafyalardaki farklılıklar ve eşitsizlikler gözatılıyor görünmektedir. Bununla birlikte, xenofeminizmin bu kesişimsellik iddiası olan yaklaşımı literatürde bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Her ne kadar farklı deneyimleri ortak bir

mücadele içinde bir araya getirmeyi amaçlasa da bunu hangi kuramsal zemin üzerinde gerçekleştireceği açık değildir. Özellikle "yabancı" kavramının kapsamının açık bırakılması, bu kavramın hangi toplumsal deneyimleri içerdiği ve kimleri ortak bir politik özne altında bir araya getirdiği konusunda çeşitli yorumlara imkân tanımaktadır. Bu esneklik, bir yandan birbirinden farklı deneyimler arasında dayanışma kurabilme potansiyeli taşıması bakımından önemli görülmektedir. Ancak diğer yandan, ortaklığın hangi temelde kurulacağı ve bu farklı deneyimlerin nasıl bir siyasal mücadeleye dönüşeceği yeterince açıklığa kavuşturulmamaktadır. Bu nedenle kavramın sınırlarının belirsiz kalması, tıpkı tarih boyunca "kadın" kavramının farklı ideolojik ve politik söylemler tarafından farklı biçimlerde tanımlanabilmesi gibi, "yabancı" kavramının da farklı iktidar ilişkileri tarafından yeniden anlamlandırılabilmesine ve araçsallaştırılabilmesine zemin hazırlama riski taşımaktadır. "Yabancıların" çoğalmasının hangi mekanizmalar aracılığıyla toplumsal dönüşüm yaratacağı, aşağıdan yukarıya önerilen siyasal dönüşümün pratikte nasıl işleyeceği literatürde açıklanmaya ihtiyaç duyan noktalar arasında gösterilmektedir (Goh, 2019).

Hareketin bazı sınırlarını Hester de kısmen kabul etmektedir. Hester, bireyin kendi bedenine ilişkin bilgi edinmesini ve bu bilgiyi kullanabilmesini önemli görmekle birlikte, bunun uzmanlık bilgisinin bütünüyle yerine geçebileceğini savunmamaktadır. Kendi kendine yardım (DIY) pratikleri, Del-Em ve menstrüel ekstraksiyon gibi örneklerle bireyin müdahale kapasitesini artırmak amaçlansa da belirli bir noktadan sonra sağlık sistemine ve uzmanlık bilgisine yeniden ihtiyaç duyulacağı kabul edilmektedir (Hester, 2018, s. 105).

Xenofeminizm, teknolojik dünyanın mevcut eşitsizliklerden bağımsız olduğunu da iddia etmemektedir. Laboria Cuboniks kolektifine göre emek sömürüsü, yoksulluk ve küresel eşitsizliklerin önemli bir kısmının teknoloji endüstrisiyle iç içe geçtiğini açıkça kabul etmek, teknolojiyi meşrulaştırmanın değil, dönüştürmenin ön koşuludur (Laboria Cuboniks, 2015, s. 0x08). Teknolojinin mevcut işleyişini kabul etmek ile

onu olduğu gibi onaylamak aynı şey değildir, xenofeminizm de bu ayrım üzerinden hareket ettiğini iddia etmektedir.

Bununla birlikte, xenofeminizmin doğa anlayışı da tartışmalara açıktır. Xenofeminizm doğa kavramını çoğu zaman "doğal" kabul edilen normlar, toplumsal roller ve biyolojik zorunluluklar üzerinden eleştirmektedir. Bu yaklaşım, doğal olduğu iddia edilen birçok yapının tarihsel ve politik olarak kurulduğunu göstermesi bakımından önemli bir katkı sunmaktadır. Ancak doğanın ağırlıklı olarak bu anlamda ele alınması, fiziki doğa ve ekolojik krizlerle kurulacak ilişkinin geri planda kalmasına neden olma riski taşımaktadır. Xenofeminizmde teknolojinin nasıl dönüştürüleceğine ilişkin öneriler sunulurken, doğal kaynaklarla nasıl bir ilişki kurulacağı, ekolojik sınırların nasıl gözetileceği ve teknolojik müdahalelerin küresel ölçekte hangi adalet ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirileceği konuları daha sınırlı kalmaktadır (Konior, 2019, s. 241).

Xenofeminizme yöneltilen eleştiriler yalnızca ekolojik boyutla sınırlı değildir. Xenofeminizmin teknolojiye ve rasyonaliteye yaptığı güçlü vurgu, modernitenin araçsal akıl anlayışını yeniden üretme riski de taşımaktadır (Goh, 2019). Teknolojinin dönüştürücü potansiyeline yapılan vurgunun, bu teknolojileri şekillendiren sömürgecilik, kapitalizm ve iktidar ilişkilerini yeterince çözümlemediği durumlarda, eleştirilen tahakküm biçimlerinin yeniden üretebilme ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle teknolojiyi üreten ve yönlendiren toplumsal güç ilişkilerinin de sorgulanması gerekmektedir.

Bu eleştiriler, xenofeminizmin ortaya koyduğu dönüşüm projesini bütünüyle geçersiz kılmaktan ziyade, kuramsal çerçevesinin geliştirilmesi gereken yönlerine işaret etmektedir. Doğa, teknoloji ve toplumsal eşitsizlikler arasındaki ilişkinin nasıl birlikte ele alınacağı sorusu ise önemini korumaktadır. Bir sonraki bölümde bu tartışma, ekofeminizm ile xenofeminizmin üreme teknolojilerine yaklaşımları üzerinden daha somut biçimde incelenecektir.

2.4. Ekofeminizmin ve Xenofeminizmin Gerilim Hattı Olarak Üreme Teknolojileri

Ekofeminizm ile xenofeminizm arasındaki temel ayrışma alanlarından biri, üreme teknolojilerine yönelik yaklaşımlarıdır. Ekofeminist düşünürlerin önemli bir kısmı, üreme teknolojilerini kapitalist üretim ilişkileri bağlamında eleştirmektedir. Xenofeminizm ise, bu teknolojileri kadınların biyolojik sınırlarını dönüştürme ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini aşma potansiyeli taşıyan araçlar olarak değerlendirmektedir. Bu karşıtlık, özellikle Shulamith Firestone'un (1945–2012) düşüncelerinde belirgin biçimde görülmektedir.

Shulamith Firestone, cinsler arasındaki doğal doğurganlık farkının yalnızca biyolojik bir durum olmadığını, aynı zamanda toplumsal iş bölümünün ve cinsiyet temelli hiyerarşilerin başlangıç noktası olduğunu ileri sürmektedir (Firestone, 1993, s. 20). Firestone'a göre kadınların biyolojik doğurganlıkları, tarihsel süreç içinde onları belirli toplumsal roller içine hapsetmiş ve bu durum doğal bir kader gibi sunulmuş meşrulaştırılmıştır. Bu nedenle Firestone, insanın kendini biyolojik yapısının belirleyiciliğinden kurtarması gerektiğini savunmaktadır. Biyolojik doğanın bu belirleyici rolünün ise teknoloji aracılığıyla aşılabileceğini ileri sürmektedir (Firestone, 1993, s. 205). Firestone'un yaklaşımında üreme süreçleri toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği temel alanlardan biridir. Bu nedenle doğurganlık, kadın ile erkek arasındaki biyolojik bir fark olmanın ötesinde, tarihsel olarak toplumsal cinsiyet temelli hiyerarşileri kuran temel mekanizmalardan biri olarak okunmaktadır.

Bu yaklaşım, xenofeminizmin doğaya yönelik eleştirel tutumuyla doğrudan örtüşmektedir. Xenofeminizm de doğurganlık, gebelik ve doğum gibi süreçlerin doğal ve değişmez olarak kabul edilmesini sorgulamakta ve bu süreçlerin teknolojik müdahaleye açık olduğunu savunmaktadır. Ancak bu noktada ekofeminizm ile xenofeminizm arasında belirgin bir farklılık ortaya çıkmaktadır.

Vandana Shiva, üreme teknolojilerinin "geliştirme" ve "iyileştirme" söylemleri altında kadın bedeni üzerinde yeni denetim biçimleri oluşturduğunu ileri sürmektedir (Shiva & Mies, 2018, s. 86). Shiva'ya göre doğurganlık, teknolojik müdahaleler aracılığıyla giderek daha fazla kontrol edilen bir alana dönüşmektedir ve bu süreçte kadın, kendi bedeni ve doğum deneyimi üzerindeki belirleyiciliğini kısmen yitirmektedir. Maria Mies, Hindistan'da yaygınlaşan cinsiyet belirleme testlerini bu durumun çarpıcı örneklerinden biri olarak ele almaktadır. Söz konusu uygulamalar, kız çocuklarının sistematik biçimde elenmesine zemin hazırlayarak teknolojinin mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üretebildiğini ortaya koymaktadır (Shiva & Mies, 2018, s. 311). Bu nedenle Shiva ve Mies, doğum süreçlerinin giderek planlandığını ve teknolojik müdahalelere daha açık hale geldiğini savunmaktadır.

Bu noktada Helen Hester, ekofeminizme yönelttiği eleştiride özellikle gebeliğin ve doğurganlığın romantize edilmesine karşı çıkmaktadır (Hester, 2018, s. 17). Hester'e göre ekofeminizmin bazı yorumları, gebeliği olumlayıcı ve romantize edici bir çerçevede ele almakta, bu durum ise gebelik sürecinin içerdiği fiziksel ve psikolojik yüklerin yeterince görünür kılınmaması riskini taşımaktadır (Hester, 2018, s. 19). Hester'e göre üreme teknolojilerinin sunduğu imkanlar, bu acıyı azaltma ve dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Xenofeminizm açısından üreme teknolojilerinin önemi, bu teknolojilerin toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri azaltma ve bireylerin üreme süreçleri üzerindeki özerkliğini artırma potansiyelinde yatmaktadır.

Hester, ekofeminizmin teknoloji eleştirisi yaparken kadınlara yönelik olan üreme teknolojilerine özellikle vurgu yapmasını eleştirmektedir (Hester, 2018, s. 72). Hester bu durumu, teknolojinin seçici biçimde reddedilmesi olarak değerlendirir. Hester'e göre bu durum, teknolojinin bütünüyle reddedilmesinden ziyade belirli teknolojilere karşı seçici bir mesafe alınmasına işaret etmektedir. Ona göre özellikle kadınların kendi bedenleri üzerindeki karar alma süreçlerini destekleyebilecek üreme teknolojilerinin özgürleştirici potansiyeli yeterince dikkate alınmamaktadır (Hester, 2018, s. 72).

Bu tartışma, Donna Haraway'ın ortaya koyduğu sorularla daha da derinleşmektedir. Haraway, üreme teknolojilerinin hangi yaşamlar için devreye sokulduğunu sorgulamaktadır. "Hangi ceninlerin korunmaya değer görüldüğü" konusu Haraway'de önem kazanmaktadır çünkü üreme teknolojileri her zaman eşit biçimde dağıtılmamaktadır, belirli yaşam biçimleri korunurken diğerleri göz ardı edilebilmektedir (Haraway, 2010, 319-320). Bu, teknolojinin politik ve etik tercihlerle iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu yönüyle Haraway'ın yaklaşımı, ekofeminizm ile xenofeminizmin ortak biçimde tartıştığı bir soruna işaret etmektedir.

Bu tartışma Rosi Braidotti (1956—) ile de ilişkilidir çünkü Braidotti, kimlerin "tam anlamıyla insan" olarak kabul edildiği sorusunun biyopolitik bir sorun olduğunu vurgulamaktadır (Braidotti, 2014, s. 11-145). Bu bağlamda üreme teknolojileri hangi yaşamların değerli kabul edildiğinin de ortaya çıktığı bir alan haline gelmektedir. Ekofeminizm de xenofeminizm de hangi yaşamların korunmaya değer görüldüğü sorusunu etik ve politik bir problem olarak kabul etmektedir. Ancak bu soruna verdikleri cevaplar farklılaşmaktadır. Shiva ve Mies kadın doğumunun doğal süreçlerinin teknolojik müdahalelerle dönüştürülmesine eleştirel yaklaşırken, xenofeminizm bu alandaki bilgi ve teknolojilerin dönüştürülerek özgürleştirici biçimde kullanılabileceğini savunmaktadır.

Bununla birlikte, ekofeminizmin kendi içinde de eleştirel bir damar bulunduğu görülmektedir. Val Plumwood, kadınların doğa ile özdeşleştirilerek "koruyucu" ve "şefkatli" varlıklar olarak idealize edilmesini eleştirmekte ve kadınların "ekosistemdeki melekler" olmadıklarını vurgulamaktadır (Plumwood, 2023, s. 22). Plumwood'a göre kadınların doğaya yakın ve doğayı korumaya yatkın kişiler olarak tanımlanması, ilk bakışta olumlayıcı görünse de kadınları yeniden belirli toplumsal roller içinde tanımlama riskini taşımaktadır. Benzer bir eleştiri Mary Wollstonecraft tarafından da dile getirilmektedir. Wollstonecraft, kadınların ince, zarif, güzel, narin, masum ve iyi gibi niteliklerle özdeşleştirilmesini eleştirerek, övgü gibi görünen bu söylemlerin

kadınları güçsüzlüğü kabullenmeye yönelttiğini savunmaktadır. Wollstonecraft'a göre hoş görülen bu özellikler kadınların, kendi başlarına var olabilen öznel olarak değil, korunmaya muhtaç olarak konumlandırılmasına zemin hazırlamaktadır (Wollstonecraft, 2012, s. 12). Kadınlığın belirli özelliklerle özdeşleştirilmesi ve bu özelliklerin "doğal" kabul edilmesi, kadınların tek bir kimlik ve rol üzerinden değerlendirilmesine neden olabilmektedir.

Plumwood ve Wollstonecraft'ın bu eleştirileri, Haraway'in ve xenofeminizmin doğal olanın romantize edilmesine yönelik itirazlarıyla belirli noktalarda kesişmektedir. Bu perspektif, kadınların ve doğanın; saf, değişmez ve özsel niteliklerle ele alınmasının, mevcut toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden üretilmesine zemin hazırlayabileceğine dikkat çekmektedir.

Ekofeminizmin bazı yorumlarında kadın ile doğa arasında kurulan ilişkinin özcü bir zemine kayabilmesi, kadınların farklı sınıfsal, kültürel, etnik ve tarihsel deneyimlerinin geri planda kalmasına neden olabilmektedir. Buna karşılık xenofeminizm ise kesişimsel bir siyaset hedeflediğini belirtmesine rağmen, "xeno" kavramının hangi özneli nasıl ortaklaştırdığı konusunda yeterince açıklayıcı değildir. Bu nedenle her iki yaklaşım da farklı gerekçelerle kesişimsel olmadıkları yönünde eleştirilmektedir.

Sonuç olarak ekofeminizm, insan ile doğa arasında etik ve sürdürülebilir bir ilişki kurulmasını ön plana çıkarırken, xenofeminizm biyolojik ve toplumsal olarak doğal kabul edilen sınırların teknoloji aracılığıyla dönüştürülebileceğini savunmaktadır. Ancak bu ayrım, iki yaklaşımı birbirini dışlayan kuramlar hâline getirmemektedir. Aksine ekofeminizm ile xenofeminizm arasındaki gerilim; kadın, doğa ve teknoloji ilişkisini farklı yönlerden sorgulamaya olanak sağlayan üretken bir tartışma zemini sunmaktadır.

3. SONUÇ

Bu çalışma boyunca ekofeminizm ve xenofeminizmin, kadın, doğa ve teknoloji ilişkisini nasıl temellendirdikleri, hangi noktalarda ayrıştıkları ve hangi tartışma alanlarında birbirleriyle kesiştikleri gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı bu yaklaşımlardan birini diğerine üstün göstermek değil, her ikisinin de sunduğu katkıları ve tartışmaya açık yönlerini birlikte değerlendirmektir.

Ekofeminizmin güçlü yanlarından biri, doğa ile kurulan ilişkinin etik boyutunu görünür kılmasıdır. Modern bilim, kalkınma ve ilerleme söylemlerinin hangi tahakküm ilişkileri üzerine kurulabileceğini sorgulaması, kadınların görünmeyen emeği ile doğanın sömürülmesi arasındaki yapısal benzerliklere dikkat çekmesi ve insan merkezci etik anlayışın sınırlarını tartışmaya açması, ekofeminizmin önemli katkıları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, kadın ile doğa arasındaki ilişkinin bazı yorumlarda romantize edilmesi ya da “kadın” olmanın belirli özelliklerle özdeşleştirilmesi, ekofeminizmin zayıf yönlerini oluşturmaktadır.

Xenofeminizm ise teknolojiyi yalnızca tahakkümün aracı olarak değil, dönüştürülebilecek politik bir alan olarak sunmaktadır. Teknolojiye erişim, bilginin açık kaynak olması, biyolojik sınırların sorgulanması ve mevcut sistemlerin içeriden dönüştürülmesi gibi öneriler önemli tartışma alanları açmaktadır. Ancak çalışmada da gösterilmeye çalışıldığı gibi, teknolojiye yüklenen bu dönüştürücü potansiyelin hangi siyasal, ekonomik ve ekolojik sınırlar içerisinde gerçekleşeceği yeterince açıklığa kavuşmamaktadır. Özellikle iktidar ilişkilerinin, küresel eşitsizliklerin ve ekolojik sınırların daha ayrıntılı biçimde ele alınması, xenofeminizmin kuramsal çerçevesini güçlendirebilecek başlıca noktalar olarak görünmektedir.

Üreme teknolojileri tartışması, ekofeminizm ile xenofeminizm arasındaki ayrımın en belirgin biçimde görünür olduğu alanlardan biri olarak değerlendirilmiştir. Bu tartışma, teknolojinin tek başına özgürleştirici ya da tek başına tahakküm kurucu olarak ele alınamayacağını da

göstermektedir. Aynı teknolojik müdahale, hangi toplumsal, politik ve ekonomik koşullar içerisinde değerlendirildiğine bağlı olarak hem yeni eşitsizlikler üretebilmekte hem de mevcut eşitsizliklerin dönüştürülmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu nedenle iki yaklaşım arasındaki temel ayrım, teknoloji ile doğa, kadın bedeni ve toplumsal yapı arasında nasıl bir ilişki kurulması gerektiği noktasında ortaya çıkmaktadır.

Ekofeminizm ile xenofeminizm arasındaki ilişkinin birinin doğru diğerinin yanlış olduğu bir karşıtlık olarak okunması yetersiz kalacaktır. Ekofeminizm, teknolojinin etik sınırlarını ve ekolojik sorumluluğu görünür kılarken; xenofeminizm, doğal kabul edilen sınırların tarihsel olarak kurulmuş olduğunu hatırlatarak bunların dönüştürülebileceğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu iki yaklaşım, birbirinin eksik bıraktığı alanları görünür kıldıklarından dolayı birlikte değerlendirilebilmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, kadın, doğa ve teknoloji tartışmalarının tek bir kuramsal çerçeveye indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır. Günümüzde teknolojik gelişmeler, ekolojik krizler ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri birbirinden bağımsız sorunlar değildir. Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmaların çevre etiği, teknoloji felsefesi ve feminist kuram arasındaki ilişkiyi disiplinler arası bir bakışla ele alması hem ekofeminizm hem de xenofeminizm tarafından açılan tartışma alanlarını daha da geliştirebilecek önemli bir imkân sunmaktadır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Aydemir, D. (2021). *Siberfeminizm* (1. Baskı). İstanbul: Urzeni.
- Bacon, F. (2004). *Yeni Atlantis* (1. Baskı). (C. Saraçoğlu, Çev.) İstanbul: Bordo Siyah.
- Beauvoir, S. de., (2019). *İkinci Cins* (1. Baskı). (G. Savran, Çev.) İstanbul: Koç.
- Botts, T. F., & Tong, R. (2021). *Feminist Düşünce* (1. Baskı). (B.S. Aydaş, Çev.) İstanbul: Sel.
- Braidotti, R. (2014). *İnsan Sonrası* (1. Baskı). (Ö. Karakaş, Çev.) İstanbul: Kolektif.

- Goh, A. (2019). Appropriating The Alien: A Critique of Xenofeminism. Erişim:<https://www.metamute.org/editorial/articles/appropriating-alien-critique-xenofeminism.html>
- Laboria Cuboniks. (2015). Xenofeminism: A Politics for Alienation. Erişim:<https://laboriacuboniks.nett>
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği* (2. Baskı). (Y. Salman, Çev.) İstanbul: Payel.
- Haraway, D. (2010). *Başka Yer* (1. Baskı). (G. Pusar, Çev.) İstanbul: Metis.
- Hester, H. (2018). *Xenofeminism* (1. Baskı). Polity.
- Konior, Bogna M. (2019). Automate The Womb: Ecologies And Technologies Of Reproduction. *Parrhesia*, 31, 232-257.
- Merchant, C. (2022). *Doğanın Ölümü* (1. Baskı). (B. Tanrısever, Çev.) İstanbul: Otonom.
- Ottuh, Peter O.O. (2020). A Critique of Eco-Feminism: An Attempt Towards Environmental Solution. *International Journal of Environmental Pollution and Environmental Modelling*, 3(4), 167-179.
- Özdemir, H., & Aydemir, D. (2019). Ekolojik Yaklaşımlı Feminizm/Ekofeminizm Üzerine Genel bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihi Süreci ve Türleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(2), 261-278.
- Plumwood, V. (2023). *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* (4. Baskı). (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis.
- Postman, N. (2006). *Teknopoli* (2. Baskı). (M. E. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Paradigma.
- Shiva, V. & Mies, M. (2018). *Ekofeminizm* (1. Baskı). (İ. U. Kelso, Çev.) İstanbul: Sinek Sekiz.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 3(5), 163-175.
- Akici Tayanc, D. (2022). Siborg Manifestosu'na ve Siberfeminizme Yönelik Eleştiriler. *Kocatepe Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(1), 59-77.
- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın Haklarının Gerekçelendirmesi* (11. Baskı). (D. Hakyemez, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Bu çalışma, kadın, doğa ve teknoloji arasındaki ilişkinin ekofeminizm ve xenofeminizm perspektifleri üzerinden yeniden düşünülmesini amaçlamaktadır. Teknolojik gelişmeler bir yandan insan yaşamını kolaylaştıran ve yeni imkânlar sunan araçlar olarak öne çıkarken, diğer yandan mevcut toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretebildiği ya da derinleştirebildiği yönünde eleştirilere de konu olmaktadır. Bu nedenle teknoloji; etik, politik ve toplumsal sonuçlarıyla birlikte değerlendirilen bir tartışma alanı hâline gelmiştir. Kadınların tarihsel olarak doğa ve beden ile ilişkilendirilmesi de kadın, doğa ve teknoloji arasındaki ilişkinin tarihsel, politik ve etik boyutlar içerdiğini göstermektedir. Bu çalışmada kadın, doğa ve teknoloji ilişkisinin doğal, sabit ve verili bir yapı olarak kabul edilip edilemeyeceği ekofeminizm ve xenofeminizm çerçevesinde tartışılmakta, bir yandan da iki yaklaşım arasındaki ilişkinin mutlak bir karşıtlıktan ziyade diyalektik bir gerilim olarak okunup okunamayacağı değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel problemi, kadın, doğa ve teknoloji arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu ve teknolojinin bu ilişkiyi hangi koşullarda dönüştürücü, hangi koşullarda ise yeni tahakküm biçimleri üretebilen bir unsur hâline gelebildiğidir. Bu kapsamda ekofeminizm, Val Plumwood, Vandana Shiva ve Maria Mies'in çalışmaları üzerinden ele alınırken; xenofeminizm, Laboria Cuboniks kolektifi ve Helen Hester'in metinleri temelinde incelenmektedir. Ayrıca Donna Haraway'in konumlanmış bilgi yaklaşımı ile Mary Wollstonecraft'ın görüşleri de tartışmanın kuramsal çerçevesini genişleten önemli katkılar olarak değerlendirilmektedir. Yapılan değerlendirmeler, ekofeminizm ile xenofeminizm arasında önemli farklılıklar bulunduğunu, ancak bu farklılıkların mutlak bir karşıtlık oluşturmadığını göstermektedir. Ekofeminizm, kadınlar ve doğa üzerindeki tahakküm biçimleri arasındaki yapısal benzerliklere dikkat çekerek modern dünyanın ilerleme, kalkınma ve egemenlik anlayışını eleştirmektedir. Bununla birlikte bazı yorumlarında kadınları belirli toplumsal roller içerisinde sabitleme riski taşıdığı yönünde eleştirilmektedir. Xenofeminizm ise doğayla kurulan ilişkiyi tarihsel ve toplumsal olarak kurulmuş bir alan şeklinde değerlendirmekte, teknolojiyi ise mevcut eşitsizlikleri yeniden üretebilen, ancak aynı zamanda eleştirel biçimde dönüştürülebilecek politik bir araç olarak ele almaktadır. Bu bağlamda manifestoda öne çıkan "hackleme" yaklaşımı, mevcut teknolojik sistemlerin bütünüyle reddedilmesini değil, içeriden dönüştürülmesini ve farklı amaçlarla yeniden kullanılmasını ifade etmektedir. Çalışmada, Del-Em cihazı ve menstrüel ekstraksiyon örnekleri üzerinden xenofeminist müdahale pratikleri; kapı bekçilerinin aşılması, yeniden

işlevlendirme, ölçeklenebilirlik ve kesişimsellik ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bu müdahalelerin farklı toplumsal koşullarda nasıl yaygınlaşacağı ve teknolojik dönüşümün iktidar ilişkileri ile nasıl bir etkileşim içinde gerçekleşeceği konuları da daha güçlü kuramsal temellendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Üreme teknolojileri, ekofeminizm ile xenofeminizm arasındaki gerilimin en görünür hâle geldiği alanlardan biri olarak ele alınmaktadır. Ekofeminizm, kadın bedeni ile doğa arasındaki ilişkinin etik boyutuna dikkat çekerek teknolojik müdahalelerin sınırlarını sorgularken, xenofeminizm üreme teknolojilerini toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin dönüştürülmesi açısından önemli bir imkân olarak değerlendirmektedir. Bu tartışma, teknolojinin tek başına özgürleştirici ya da tek başına tahakküm kurucu bir araç olarak değerlendirilemeyeceğini, teknolojinin hangi amaçlarla geliştirildiği, kimler tarafından üretildiği, kimlerin erişimine açık olduğu ve hangi politik bağlamlarda kullanıldığı sorularının belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu gerilim, bir yandan doğa ile etik ve karşılıklı sorumluluğa dayalı bir ilişkinin önemini hatırlatırken, diğer yandan teknolojinin dönüştürülebilecek politik bir araç olabileceğine işaret etmektedir. Sonuç olarak, ekofeminizm ile xenofeminizm arasındaki ilişkinin mutlak bir karşıtlık üzerinden kurulamayacağı; her iki yaklaşımın da kadın, doğa ve teknoloji arasındaki ilişkinin farklı yönlerini görünür kıldığı ve birbirlerinin sınırlarını tartışmaya açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmadaki ekofeminizm ve xenofeminizm arasındaki diyalogun, feminist teori, çevre felsefesi ve teknoloji felsefesi tartışmalarına katkı sunabileceği düşünülmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

This study aims to reconsider the relationship between women, nature, and technology through the perspectives of ecofeminism and xenofeminism. While technological developments are often presented as tools that facilitate human life and create new possibilities, they have also been criticized for reproducing or deepening existing social inequalities. For this reason, technology has become a field of debate that must be evaluated in terms of its ethical, political, and social consequences. The historical association of women with nature and the body likewise demonstrates that the relationship between women, nature, and technology encompasses historical, political, and ethical dimensions. Within this study, the question of whether the relationship between women, nature, and technology can be regarded as natural, fixed, and given is discussed through the

frameworks of ecofeminism and xenofeminism. At the same time, the study examines whether the relationship between these two approaches can be understood not as one of absolute opposition but rather as a dialectical tension. The central problem of the study concerns how the relationship between women, nature, and technology is constructed, and under what conditions technology becomes a transformative force or, conversely, an element capable of generating new forms of domination. In this context, ecofeminism is examined through the works of Val Plumwood, Vandana Shiva, and Maria Mies, while xenofeminism is analyzed on the basis of the writings of Helen Hester and Laboria Cuboniks. In addition, Donna Haraway's concept of situated knowledge and the ideas of Mary Wollstonecraft are considered important contributions that broaden the theoretical framework of the discussion. The findings indicate that, although there are significant differences between ecofeminism and xenofeminism, these differences do not constitute an absolute opposition. Ecofeminism draws attention to the structural similarities between the forms of domination imposed upon women and those imposed upon nature, thereby criticizing the modern understanding of progress, development, and domination. At the same time, however, some interpretations of ecofeminism have been criticized for carrying the risk of fixing women within certain social roles. Xenofeminism, by contrast, understands the relationship with nature as a historically and socially constructed domain, while regarding technology as a political tool that can reproduce existing inequalities but can also be transformed through critical intervention. In this context, the notion of "hacking," emphasized in the *Xenofeminist Manifesto*, refers not to the wholesale rejection of existing technological systems but to their transformation from within and their repurposing for different ends. The study also evaluates xenofeminist practices of intervention through the examples of the Del-Em device and menstrual extraction, drawing upon the principles of circumventing gatekeepers, repurposing, scalability, and intersectionality. At the same time, it argues that the questions of how such interventions can become more widespread under different social conditions and how technological transformation interacts with relations of power require a stronger theoretical foundation. Reproductive technologies are discussed as one of the areas in which the tension between ecofeminism and xenofeminism becomes most visible. Ecofeminism emphasizes the ethical dimension of the relationship between the female body and nature, questioning the limits of technological intervention, whereas xenofeminism considers reproductive technologies to be an important means of transforming

gender inequalities. This debate demonstrates that technology cannot be understood as either inherently emancipatory or inherently oppressive. Rather, the decisive questions concern the purposes for which technologies are developed, who produces them, who has access to them, and the political contexts in which they are employed. This tension, on the one hand, underscores the importance of an ethical relationship with nature based on mutual responsibility and, on the other hand, points to the possibility of technology functioning as a political tool that can be transformed. This study argues that the dialogue between ecofeminism and xenofeminism can contribute to debates in feminist theory, environmental philosophy, and the philosophy of technology. In conclusion, the study seeks to demonstrate that the relationship between ecofeminism and xenofeminism should not be understood as one of absolute opposition, but rather as a set of approaches that illuminate different dimensions of the relationship between women, nature, and technology.

Etik Komite Onayı: Bu araştırma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması tek yazar tarafından yürütülmüştür.

Çıkar Çatışması: Yazar bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi: Yazar, bu makalenin yazım sürecinde dil kontrolü, çeviri doğrulama ve İngilizce metin oluşturma aşamalarında yapay zekâ araçlarından sınırlı ölçüde faydalanmıştır.